

WILGEN IN DE TIJD

In de mythologische verhalen der Grieken worden de houtsoorten die gebruikt werden voor het maken van meubels en huisinrichting in overvloed vermeld. Zo zijn tafel en bed van de gulhartige landlieden Philemon en Baucis van wilgenhout gemaakt.

De voorlopers van schepen waren de drijvende boomstammen waaruit de kano's van massief eikenhout "egen" genoemd (eg = eik) zich ontwikkelden. De Hollandse midwinterhoorn werd nog niet zolang geleden nog gemaakt van 2 uitgeholde en vanonder enigszins omgebogen stukken vlieren- of wilgenhout.

Hout voor tekenborden, manden- en korfvlechtwerk, bindmateriaal, vlechtwerk voor waterbouw, boter- en andere vaten, hoepelhout voor tonnen en hakhout werden ons door de wilgen geleverd; ook klompen en het ons algemeen bekend aspirientje worden door de mens uit de wilgen gemaakt. Vergeten wij niet dat de bijenwoning dikwijls uit wilgenvlechtwerk, nadien bestreken met kleimengsel, heeft bestaan. Bovendien is de wilg als stuifmeelleverancier in het voorjaar voor de bijen door geen enkele plant geëvenaard.

De *salix coerulea* is ideaal voor het vervaardigen van cricket bats (stokken) terwijl de *salix caprea* ook goed en fraai wortelhout levert.

Uit het geslacht *salix* in de familie der *salicaceae* komen in noord Amerika 65 soorten inheems voor, 25 ervan nemen een boomvorm aan, waarvan thans slecht een van commercieel belang is namelijk *salix nigra* (marsk) = black of swamp willow. Minder belangrijk is er de *salix amygdaloides* (peachleaf or almond willow). Canada heeft 21 inheemse soorten waarvan eveneens de *salix nigra* van commercieel belang is.

Voor de bebossing en bij hoge waterstanden waren de wilgen zeer afdoende; zand wordt door de kruipwilg, *salix repens*, vastgelegd; langs de rivieren plantte men best wilgen waaronder de kraakwilg, *salix fragilis* en bindwilg *salix viminalis*.

Houtskool van linden, wilgen, pruim en berk is zeer geschikt als tekenkool. Wilgen en elzen werden vroeger gewaardeerd voor het maken van zwart buskruit.

Uit de bast van verschillende boomsoorten kan men verspinbare vezels winnen. Zo heeft men tijdens de jongste wereldoorlog barst van eenjarige wilgenscheuten tot garens verwerkt voor het maken van o.m. tapijten.

De kennis van het ontstaan en de verdere ontwikkeling zowel van planten als van dieren steunt voor het allergrootste deel op vondsten uit de verschillende geologische gesteenten waarin sporen, afdrukken van planten en dieren en fossielen zijn bewaard gebleven.

Teneinde de tekst beter te kunnen plaatsen in de miljoenen jaren die voorafgaan vindt u op het eind van deze tekst een overzicht van de geologische formaties.

De juiste ouderdom en duur van de verschillende periodes is vanzelfsprekend niet met grote

nauwkeurigheid te bepalen en verschilt dan ook dikwijls naargelang de verschillende publikaties.

Voor ons volstaat het enig idee van de ouderdom te hebben.

In de evolutie van de planten tijdens de opeenvolgende geologische formaties zijn de wilgen evenals andere bedektzadigen (angiospermen) waarschijnlijk op het einde van het jura - begin van het krijttijdperk ontstaan.

De eerste sporen van wilgen zijn gevonden in de Dakota-flora van het "boven krijt". In Kansas (USA) kwamen toen naast 20 populierensoorten uit de wilgenfamilie ook 8 wilgensoorten voor.

De soorten uit het krijttijdperk zijn dan ook zeer zeldzaam. In het tertiair tijdperk komen de wilgen reeds talrijker voor. Zo groeiden in het midden eoceen, in Nederland en zeer waarschijnlijk ook bij ons, bomen van het geslacht *salix* (wilg) in de buurt van Halle (nederland).

Het barnsteen of meerschuurm werd uit door dennensoorten rijkelijk afgescheiden hars gevormd tijdens het jonge eoceen tot in het vroeg oligoceen.

Uit vondsten van de midden oligocene tijd in het Zeven-gebergte blijkt dat er wilgen aanwezig waren die op onze huidige wilgen geleken nl. *salix viminalis* en *salix repens* (kruipwilg). Andere leken dan op de zuid Amerikaanse *salix humboldtiana*; Naast die verscheidene *salix*soorten waren ook *populus*soorten gevonden die tot de wilgenfamilie behoren.

In het onder- tot midden mioceen waren de klimaatsomstandigheden minder warm geworden en leverden de "Fischbach-schichten" in de bruinkoolgroeven van "De Ville" bij Keulen, fossielen op van de *salix varians*, *kicktoni palaeo purpurea* en *longa* en ook van de *populus latior* en *balsamoides*.

Het zuid Limburgse bos tijdens het onder-mioceen verschafte ons de zuid Limburgse bruinkool waarin fossielen werden gevonden van wilgen (*salix varians* en *salix integra*).

Van de wilgen werden ook fossielen gevonden uit de boven miocene flora in het badense dorp Oehningen nl. in de groeven van de naburige schienerberg.

In de streek van Frankfurt kwamen in de pliocene tijd tussen de plantensoorten langs de waterkant eveneens wilgen voor.

In dezelfde pliocene flora uit de jong tertiaire tijd werden in Reuver en midden Limburg *salix alba* en *salix pentandra* teruggevonden.

Onze bossen werden veel armer dan in het laatste deel van het tertiair tijdvak zoals kan vastgesteld worden door vergelijking van de klei van Reuver met de klei van Tegelen (plaatsje uit de omgeving van Venlo) dat slechts enkele km. Noordwaarts ligt. Toch kwamen in dit bos ook wilgen voor. Het bos van Tegelen gelijkt op het oud pleistocene bos van Schwanheim aan de Main. In deze midden ijstijd kwamen wilgen voor samen met de huidige inheemse bomen.

Tijdens de laatste ijstijd (würm I, II en III) breidden de gletschers zich herhaaldelijk uit tot de Elbe en de zuidkust van de Oostzee. Uit die periode treffen wij de dryas flora aan met kleinbladige wilgjes (kruidwilgen) *salix herbacea* en *salix reticulata*, poolwilgen, *salix polaris* en andere netbladige wilgen op het terrein gelegen voor de ijsrand (arctische toendra).

Het boslandschap uit het laatste interglaciaal tijdperk bevatte het geslacht *salix* in de nabijheid van Ebringsdorf (Thüringen)

Later in het kortere tijdvak van het holoceen overheerste de el het boreale bos maar kwam de wilg nog talrijk voor.

In het postglaciaal tijdperk van het quartair tijdvak nl. in het paleolithicum verschijnt de mens plotseling in Europa; het is de tijd van de speerspits- en handspitskulturen en van de slag- stuk- en vuistbijkulturen. Rond 8000 v.Chr. op het laatste van de würm ijstijd waren er kleine bosjes wilgen- en berkebomen maar de mens gaf voor het maken van zijn pijlen toch de voorkeur aan het dennenhout wegens de grotere splijtbaarheid.

Uit het mesolithicum is ons de peddel van Holmegaard overgebleven; hij was van wilgenhout gemaakt. Ook boemerangs uit die tijd werden in Holmegaard gevonden.

In het neolithicum, tijd van de hunnebeddenbeschaving werd de mesolithicum- leefwijze verlaten (jacht en visvangs) en werd ten dele door landbouw en veeteelt vervangen. De hond als belangrijkste huisdier en helper bij de jacht verloor zijn belang ten gunste van het rund, waarschijnlijk de oeros. Voor de huizenbouw werden veel houtsoorten gebruikt waarvan de wilg met 27% de voornaamste was, vóór hazelaar 23%, els met 21% en es met 10,4%.

Uit de steen - kopertijd is in Egypte een mes gevonden met een heft uit wilgenhout gemaakt. De Egyptenaren kenden en gebruikten de wilg alhoewel er slecht een soort inheems is nl. de *salix salsaf* uit de orde der salicales en de familie der salicaceae waartoe onze wilgen en populieren behoren. In het graf van Toetanchamon vond men op de borst van de mummiekist een bloemen- guirlande deels met wilgenbladeren samengesteld. In het hellenistische tijdperk in Egypte werd veel wilgenhout gebruikt voor het maken van kameelzadels. In de zenonpapyri van 243 v.Chr. komt een verzoek voor, tot levering van wilgenhout voor het vervaardigen van tentstokken; uit die tijd dateert ook een van wilgenhout gemaakte mummie-label. De wilg groeit er nog langs kanalen en sloten. De wagenbak van de wagen van Florence uit de XVIIIe Dynastie is ten dele uit wilgenhout gemaakt.

Naast de babylonische populier bloeit de salsafwilg met donkerrode twijgen eveneens aan de boorden van de jordaan. Ook in de bijbel is er van wilgen sprake. In psalm 137 wordt beschreven hoe de joden buiten Palestina in babylonische ballingschap leefden en weenden in de aloude vlakte van sincar aan babels stromen. Deze psalm geschreven rond 539 v.Chr. toen de joden reeds vele tientallen jaren uit hun land

verwijderd waren, beschrijft hun nieuwe hoop toen zij hoorden van de Perzische koning Cyres (kores) die vele overwinningen behaalde en Babel naderde. Hij was een vriend der joden en daarom namen zij hun citers en harpen mede. Maar eens aan de Eufraat zien zij daar ook hun bewakers weer en mismoedig hangen zij hun harpen aan de takken der wilgen die kanalen en stroombeddingen omzoomden. Deze psalm heeft veel indruk gemaakt en misschien daarom gat Linnaeus de naam *salix babylonica* aan de uit oost Azië stammende groene treurwilg. Verder is er nog sprake van wilgen en beekwilgen in Jes 15.7.. De wilgenbeek daarin is de naam voor de Wadi el achsa aan de zuidelijke oever van de dode zee waar de *salix salsaf* (Forsk) met nog andere wilgensoorten en eufraatpopulier voorkomt.

In de viering van het gekende joodse loofhuttenfeest werden takken van de beekwilgen gebruikt samen met palm- en mirtetakken voor de feestruiker.

Het eerste gekende uitvoerige en systematische geschrift over bomen en planten stamt van Theophrastos,(371-286 v Chr.) leerling en opvolger van Aristoteles. In 9 boeken beschreef hij de "geschiedenis der planten" met een systeem en geografische groeipering (ca. 300 v. Chr). Over het ontstaan der planten schreef hij een plantenphysiologie in 6 boeken. Deze boeken zijn verdwenen maar zij waren ook de bron waaruit Plinius de oude putte voor zijn "natuurlijke historie" in 36 boeken. Plinius de oude kwam om in 79 na Chr. bij de uitbarsting van de vesuvius.

In de oudheid werden de wilgebomen (*salix spec.*) meestal door hun kleur onderscheiden; Thans zoeken wij nog steeds naar het juiste systeem voor de bepaling van de huidige wilgensoorten.